

Research article

Analysis and investigation of the studies on emotional intelligence published on field of sport sciences in Turkey

Şenol GÜVEN*, Atakan YAZICI**, İlhan ADİLOĞULLARI***

*Ministry of Education, Cumayanı Middle School, Aydın

**Gazi University, Faculty of Sport Science, Ankara

***Onsekiz Mart University, Faculty of Science, Çanakkale

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article history:

Received: 21 December 2021

Received in revised form: 25 Aralık 2021

Accepted: 28 December 2021

Available online: 31 December 2021

Keywords

Sport

Sport psychology

Emotional intelligence

Document analysis

The aim of this study is to investigate the research that explored emotional intelligence, which was published as theses/dissertations and articles in indexed journals in Ulakbim TR Index in Turkey from 2003 to 2020. In this document review study, 58 postgraduate theses and 9 articles published in indexed journals in the Ulakbim TR Index were examined. The percentages and frequencies of the data collected as a result of the examinations were calculated. The results of this study showed that the majority of the research on emotional intelligence that was conducted in 2019 agreed on the use of "duygusal zekâ" as a Turkish equivalent of the concept of "emotional intelligence". The results also showed that correlational survey model was a prevalent research method with sample groups of athletes, college students and adults.

Araştırma makalesi

Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ konusunda yapılmış araştırmaların analizi ve incelenmesi

Şenol GÜVEN*, Atakan YAZICI**, İlhan ADİLOĞULLARI***

*T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Cumayanı Ortaokulu, Aydın

**Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara

*** Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Çanakkale

Makalegeçmişi:

Gönderim : 21 Aralık 2021

Düzeltilme: 25 Aralık 2021

Kabul: 28 Aralık 2021

Online yayınlama: 31 Haziran 2021

Anahtar kelimeler

Spor

Spor psikolojisi

Duygusal zekâ

Doküman analizi.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili 2003-2020 yılları arasında yapılmış lisansüstü tezleri ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerde yayımlanmış araştırmaları incelemektir. Doküman incelemesi çalışması olan bu araştırmada 58 lisansüstü tez ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerde yayımlanan 9 araştırma incelenmiştir. İncelemeler sonucu toplanan verilerin yüzdeleri ve frekansları hesaplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; araştırmaların en çok 2019 yılında yapıldığı, “Emotional Intelligence” kavramının Türkçe karşılığı olarak duygusal zekâ kavramının kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca araştırmaların genellikle ilişkisel tarama modelinde gerçekleştiği, örneklem grubu olarak sporcular, üniversite öğrencileri ve yetişkinler üzerinde gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır.

Giriş

Spor ortamında kazanmak ve başarılı olabilmek için aşırı fiziksel çaba harcamak gerekebilir. Bunun yanı sıra rekabet, kazanma arzusu, coşku, kaybetmeyi kabullenebilme, performans baskısı ve kaygı gibi bazı durumlar ise sporcuların aşırı duygusal tepkiler vermesine neden olabilir. Bu tür duygusal tepkilerin ise sportif performansı olumlu ya da olumsuz etkileyebileceği belirtilmiş ve bazı kuramlar geliştirilmiştir. Duyguların sportif performans üzerindeki etkileri, Catastrophe modeli (Hardy, 1990), Bireysel Optimal Performans Bölgesi (Individual Zone of Optimal Functioning; IZOF) modeli (Hanin, 1997) ve Çok Boyutlu Kaygı Kuramı (Multi-dimensional Anxiety Theory) (Martens ve ark., 1990) gibi bazı model ve teorilerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu modeller çerçevesinde yapılan araştırma bulguları, duyguların yapısının gereken veya düşük performans üzerinde etkili olduğu sonucunu göstermiştir. Bundan dolayı sportif performans kayıplarını önlemek ve performansı arttırmak için duygusal zekâ kavramının iyi anlaşılabilmesi spor bilimleri alanında yer alan araştırmacılar için daha da önemli hale gelmiştir.

Duygusal zekâ kavramını doğrudan tanımlamadan önce, duygu ve zekâ kavramlarını belirtmek duygusal zekânın anlaşılması açısından daha yararlı olabilir. Salovey ve Mayer (1990), duyguları birden fazla sistemin bir arada olduğu bir fizyolojik, bilişsel, motive edici ve deneyimsel sistemlerin bir bütünü olduğu belirtmiştir. Duyguların, birey için pozitif ya da negatif anlamda değer taşıyan bir iç ya da dış olaya tepki olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Goleman ise (2005), farklı duygulara bağlı belirli hisler ve bu hislere bağlı bilişsel sürece bağlı düşünceler ve bunun sonucunda oluşan psikolojik ve biyolojik tepkilere bağlı davranışsal yanıtlar olarak ele almaktadır. Farklı bir tanımında ise duyguların, davranışlarımızın içsel kaynağı olduğu ve çevreyle karmaşık bir etkileşim içerisinde olduğu belirtilmiştir (Izard, 2001).

Zekâ kavramı ise yüksek zekâyâ bağlı olarak akademik başarısı yüksek bireyler için kullanılan bir terimdir. Bu bağlamda yüksek zekâ seviyesine sahip olup olmadığını anlayabilmek için bireylerin akademik performansları uzun zaman boyunca bir ölçüt olarak kabul edilmiştir (Yazıcı, 2021). Nitekim zekâ kavramı tek boyutlu bir anlayışa çok uzun süre maruz kalmayacaktır. Wechsler' e (1958) göre zekâ kişinin bilinçli hareket etmesi, mantıklı düşünmesi ve çevresi ile etkili bir şekilde mücadele edebilmesi için kapasitesi olarak ifade edilmiştir. Gardner (1983) ise zekâyı, çok boyutlu ve işlevsel bir yapı olarak ele almış ve her insanda kendine has sahip olduğu yetenekler ile beceriler bütünü olarak tanımlamıştır. Bu kuramın bir parçası olan sosyal zekâ, kişilerarası etkileşimin önemini ve buna bağlı olarak bu yapının çevrenin yanı sıra kültürel yapıyla gelişime açık olabileceğini belirterek literature kazandırmıştır.

İlk olarak duygusal zekâ kavramının ses getirmesine neden olan araştırmacılar Salovey ve Mayer (1990) olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalarında duygusal zekâ kavramı olarak bir çelişki midir? diyerek başlayıp bu kavramın ortaya çıkışına neden olmuşlardır. Duygu ve zekânın bir bileşimi olan duygusal zekâ (Ciarrochi ve ark., 2000; Roberts, Zeidner, Matthews 2001) birbiriyle ilişkili becerilerden meydana gelmektedir (Lopes ve ark., 2006). Duygusal zekâ, bireyin kendi ve etrafındaki diğer bireylerin duygularını ve hislerini anlamak, farklılıkları tanımlamak ve ayırım yapabilmenin yanında elde ettiği bilgiyi kişinin düşünce ve davranışlarını yönlendirmek için kullanabilme yeteneğini içeren sosyal zekânın alt kümesi olarak da

tanımlanır (Salovey, Mayer 1990). Schutte ve arkadaşları (2004), duygusal zekânın genel zekâdan farklı olmadığını iddia etmesine rağmen Lopes ve arkadaşları (2006) duygusal zekâyı, duygusal bilgileri işleyebilme becerileri olarak tanımlamışlardır. Tüm bu bilgiler ışığında, duygusal zekâ yapılan iş üzerinde başarılı olabilmenin yanında duygusal süreçleri yönetebilmeyi ve çevresel şartlara uyum sağlayabilmek için gerekli yeteneklerin bileşimi olarak tanımlanabilir.

Alan yazında duygusal zekâ kavramı 3 farklı modelde ele alınmaktadır. Bunlar; yetenek modeli, özellik modeli ve karma modeldir. Yetenek modeli Salovey ve Mayer (1990) tarafından “bireyin kendisinin ve diğer insanların hislerini izleme, bu hisler arasında ayırım yapabilme ve bu farkındalığı düşünce davranışlarında kullanabilme becerisi” olarak tanımlanırken aynı zamanda duygusal zekâyı sosyal zekânın bir alt kümesi olarak ifade etmektedirler. Model daha sonra Meyer ve Zizzi (2007) tarafından; davranışın motive edilmesinde ve bilişin yönetilmesinde bilginin kodlanması gerekliliği şeklinde açıklanmıştır. Özellik modeli kişiliğin duygusal yönlerini tanımlarken kişilik yapısındaki en alt seviyedeki duygusal benlik algısını ifade etmektedir (Petrides ve ark., 2007). Model duygusal zekâ kavramına kişilik yapısı üzerinden bir bakış açısı getirmiştir. Kişilerin farklı duygusal deneyimlerinden yansıttıklarının kendilerinin kişisel değerlendirmeleri olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra diğer bir önemli model ise “karma model” olarak ele alınmaktadır, Bar-On (1997), Goleman (1995) ve Cooper ve Sawaf (1997) bu modelin savunucuları olmuşlardır. Karma duygusal zekâ modeli, Cobb ve Mayer (2000) tarafından; sosyal beceriler, özellikler ve davranışlar ile harmanlayan ve duygusal zekâ becerisinin bizi ulaştıracağı başarılarla eşlik edebilecek bir psikolojik faktör olmasının yanı sıra geliştirilebilecek bir beceri olduğunu savunmuşlardır.

Günümüzde duygusal zekâ kavramının ölçülmesinde birçok farklı ölçek veya envanter kullanılmaktadır. Türk sporculara uygun olarak hali hazırda Türkçeye uyarlanmış olan tek envanter Adiloğulları ve Görgülü (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan Sporda Duygusal Zekâ Envanteridir (SDZE). Envanter, Schutte ve arkadaşlarının (1998) geliştirmiş olduğu duygusal zekâ ölçeği (emotional intelligence scale) temel alınarak Lane ve arkadaşları (2009) tarafından 19 madde ve 5 boyut olarak sporcular için uyarlanmıştır. Türk popülasyonunda 18 madde ve 5 alt boyut olarak kullanılmaktadır.

Spor alanında motor performans ve duygusal zekâ kavramı arasındaki ilişki incelendiğinde ise bazı araştırmacıların performans kayıplarını önlemek, performansta sürekliliği sağlamak ya da yüksek performans hedefine ulaşabilmek için sporcunun uygun duygusal koşullar içerisinde olması gerektiğini belirttikleri gözlemlenmiştir. Lazarus ve Folkman (1984) duygusal olguların geliştirilmesinde yapılan zihinsel antrenmanın pozitif etkisini ifade etmiştir. Araştırmacılara göre uygun duygusal koşulların müsabaka öncesi ve müsabaka esnasındaki devamlılık becerisinin, sportif performans açısından başarıya destek olabileceğini savunmuşlardır. Ek olarak Hanin’e (1994) göre duyguları yönetme becerisi optimal performans açısından büyük öneme sahiptir. Araştırmacılar tarafından bahsedilen duyguları yönetme, uygun duygusal koşulları yaratma ve sürdürebilme gibi yetenekler duygusal zekâyla ilişkisi olabileceği görülmektedir. Yukarıda bahsedilen araştırma bulgularına ek olarak aşırı baskı altında ve bu baskıyla başa çıkabilen sporcuların önemini ortaya koyan araştırmalarda performans açısından duygusal zekânın önemini ortaya koymaktadır. Laborde

ve arkadaşlarına (2011) göre Ayrıca fizyolojik stress açısından duygusal zekâ becerisi yüksek olan sporcuların düşük duygusal zekâ becerisine sahip olan sporculara göre daha dirençli olduklarını belirtmiştir. Tok ve arkadaşları (2013) psiko-fizyolojik yaklaşımla duygusal zekânın motor görev sırasında akut mental bir stresörün tolera edilebileceğini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularına göre stresör baskı altında gerçekleştirilen motor görev sürecinde, duygusal zekâ puanı yüksek katılımcıların stresörün etkisini tolere etmede diğer katılımcılara göre avantajı sahip olduklarını raporlamıştır.

Spor bilimleri alanyazınında duygusal zekâ kavramının kabul görmüş olduğu söylenebilir. Uluslararası alanyazın incelendiğinde birçok farklı değişken açısından duygusal zekâ kavramının incelendiği görülmektedir. Ancak ülkemizde bu kavramın yeterince önemsenmemesi ya da anlaşılabilmesi gibi durumlardan dolayı, duygusal zekâ kavramının daha iyi anlaşılabilmesi araştırmacı ve uygulayıcılar için bir fırsat olabilir. Bu araştırmada, duygusal zekâ kavramı ile ilgili Türkiye’de spor bilimleri alanında yapılmış lisansüstü tezlerin ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerde yayımlanmış araştırmaların analizinin yapılması ve mevcut güncel durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İncelenen lisansüstü tezlerin ve araştırmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. İncelenen lisansüstü tezlerde ve araştırmalarda “emotional intelligence” kavramının Türkçe karşılığı olarak hangi kavram/kavramlar kullanılmıştır?
3. İncelenen lisansüstü tezlerde ve araştırmalarda hangi araştırma modelleri kullanılmıştır?
4. İncelenen lisansüstü tezler ve araştırmalar hangi gruplar üzerinde yürütülmüştür?
5. İncelenen lisansüstü tezlerde ve araştırmalarda duygusal zekâ ile hangi değişkenler ele alınmıştır?
6. Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili yapılan araştırmaların, duygusal zekâ ile ilgili diğer bilim alanlarında yapılan araştırmalar içindeki payı nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma duygusal zekâyla ilgili spor bilimleri alanında yapılmış olan lisansüstü tezler ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerde yer alan çalışmaların içeriklerinin incelenip, Türkiye’de duygusal zekâ kavramının güncel halinin yorumlandığı döküman incelemesine dayalı nitel bir araştırmadır. Belli olgu ya da kavramlar hakkında ortaya konulmuş yazılı materyallerin derinlemesine incelendiği ve araştırıldığı yöntem döküman incelemesidir (Yıldırım, Şimşek, 2000). Araştırmamızda yapılan tüm bu yorum ve analizler doğrultusunda, duygusal zekâ kavramıyla ilgili gelecek araştırmacılar için öneriler geliştirilip, dikkatlerine sunulmuştur.

Araştırma evrenini duygusal zekâyla ilgili yayımlanmış lisansüstü tezler ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerdeki araştırmalar oluşturmaktadır. Araştırmada incelenen tüm çalışmalar Türk literatüründe yer alan araştırmalarla sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini 2003-2020 yılları arasında YÖK veri tabanında yer alan 58 lisansüstü tez ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerde yayımlanan 9 araştırma oluşturmaktadır.

Veri toplama ve analiz

Araştırmanın veri toplama yöntemi olarak döküman analizi kullanılmıştır. Araştırma konusu ile ilgili çalışmalara ulaşmak için veri tabanlarında “duygusal zekâ” ve “emotional intelligence” anahtar sözcükleri kullanılarak yalnızca spor bilimleri alanında olanlar bu araştırmaya içerisinde incelenmeye alınmıştır. Doküman analizinin birinci aşaması olan dokümanlara ulaşmak için, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Ulusal Tez Merkezi web sitesinden (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>) yüksek lisans ve doktora tezleri, ULAKBİM TR Dizin veri tabanından (<https://trdizin.gov.tr/>) ise araştırmalar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Diğer aşamada ise bilgisayar ortamına aktarılan tezlerin ve araştırmaların analizleri, araştırmacı tarafından hazırlanan değerlendirme ölçütleri dikkate alınarak içerik analizi türlerinden frekans analizi ile yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın amacı ve alt amaçları sırasıyla aşağıda incelenmiş ve sonuçları belirtilmiştir. Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indeksli dergilerde yayımlanan araştırmaların yıllara göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Türkiye’de Spor Bilimleri Alanında Duygusal Zekâ konusu ile ilgili yapılmış Lisansüstü Tez ve Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	YÖK Veri Tabanı		ULAKBİM TR Dizin	
	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi	Araştırma	f
2003	1	-	-	1
2004	-	-	-	-
2005	-	-	-	-
2006	-	-	-	-
2007	-	-	-	-
2008	1	1	-	2
2009	-	-	-	-
2010	1	-	-	1
2011	2	1	1	4
2012	2	-	1	3
2013	1	1	-	2

2014	2	2	1	5
2015	5	1	1	7
2016	3	2	2	7
2017	5	1	-	6
2018	6	2	2	10
2019	12	2	1	15
2020	4	-	-	4
Toplam	45	13	9	67

Tablo 1'e göre Türkiye'de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili 58 lisansüstü tez ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde 9 araştırma yapıldığı, bu çalışmaların en çok 2019 yılında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca yapılan tezlerin lisansüstü düzeylere göre dağılımı incelendiğinde yüksek lisans düzeyinde yapılan tezlerin fazlalığı dikkat çekmektedir.

Türkiye'de duygusal zekâ ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde ve ulusal veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmalarda “emotional intelligence” kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılan kavramlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

Spor Bilimleri Alanında Duygusal Zekâ konusu ile ilgili Lisansüstü Tez ve Araştırmalarda “emotional intelligence” Kavramının Türkçe Karşılığı

	YÖK Veri Tabanı		ULAKBİM TR Dizin	
	f	%	f	%
“Emotional Intelligence” Kavramının Türkçe Karşılığı				
Duygusal zekâ	58	%100	9	%100

Tablo 2'ye göre “emotional intelligence” kavramının Türkçe'ye “duygusal zekâ” kavramı olarak çevrildiği ve bu kavram üzerinde uzlaşıldığı görülmektedir.

Türkiye'de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmaların araştırma desenine göre dağılımı Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3.

Araştırma desenine göre Türkiye'de spor bilimleri alanında duygusal zekâ konusyla ilgili lisansüstü tez ve araştırmaların dağılımı

Araştırma Deseni	YÖK Veri Tabanı		ULAKBİM TR Dizin	
	f	%	f	%

İlişkisel	37	43.03	4	36.36
Betimsel	43	50	7	63.64
Deneysel	6	6.97	-	-
Toplam	86	100	11	100

Tablo 3 incelendiğinde Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmalarda en çok betimsel desen kullanılarak gerçekleştirildiği bulgusuna rastlanmıştır. İlişkisel tarama deseni ile gerçekleştirildiği görülen araştırma sayısı lisansüstü tezlerde 37, ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmalarda ise 4’tür. Bazı çalışmalarda birden fazla araştırma deseni bir arada kullanıldığından araştırma deseni türü toplam sayısı, yapılan araştırma sayılarından fazladır.

Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmaların örneklem türüne göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4.

Örneklem türüne göre Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ konusuyla ilgili lisansüstü tez ve araştırmaların dağılımı

Araştırma Deseni	YÖK Veri Tabanı		ULAKBİM TR Dizin	
	f	%	f	%
Sporcular	37	46.25	4	36.37
Üniversite öğrencileri	18	22.50	2	18.18
İlk-Ortaöğretim öğrencileri	5	6.25	2	18.18
Spor yöneticileri	5	6.25	1	9.09
Beden eğitimi öğretmenleri	4	5.00	1	9.09
Antrenörler	4	5.00	-	-
Gençlik ve spor müdürlüğü personelleri	1	1.25	-	-
Sporcu velileri	1	1.25	-	-
İşitme engelli sporcular	1	1.25	-	-
Görme engelli sporcular	1	1.25	-	-
Görme engelliler (sporcu olmayan)	1	1.25	-	-
Futbol hakemleri	1	1.25	-	-
Sedanterler	1	1.25	-	-
Spor bilimleri fakültesi öğrenci adayları	-	-	1	9.09
Toplam	80	100	11	100

Tablo 4’te spor bilimleri alanında duygusal zekâyla ilgili yayımlanan araştırmalarda en çok sporcu örneklem grubu üzerine araştırma yapıldığı görülmektedir. Çeşitli çalışmalarda

birkaç örneklem grubu bir arada seçildiğinden örneklem grubu toplam sayıları, yapılan araştırma sayısından fazladır.

Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâyla ilgili yapılan lisansüstü tezlerde ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmalarda duygusal zekâ ile ilişkilendirilen değişkenler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5.

Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ konusuyla ilgili lisansüstü tez ve araştırmalarda duygusal zekâyla ilişkilendirilmiş değişkenler

Değişkenler	YÖK Veri Tabanı	ULAKBİM TR Dizin
	f	f
Demografik değişkenler	40	7
Kişilik	9	-
Eğitim düzeyi	7	-
Liderlik özellikleri	6	-
Mesleki tecrübe	6	1
Spor dalı	4	1
Zihinsel dayanıklılık	4	-
İletişim becerileri	4	-
Spor tecrübesi	4	1
Spora katılım	3	3
Örgütsel bağlılık	3	-
Kalp atım hızı değişkenliği	3	-
Elektrodermal aktivite	3	-
Mesleki statü	3	1
Sosyal destek algı düzeyi	2	-
Mutluluk	2	-
Akademik başarı	2	-
Kinestetik zekâ	2	-
Optimal performans duygu durumu	2	-
Televizyon izleme süresi	1	-
Ebeveyn otorite anlayışı	1	-
İnternet kullanım süresi	1	-
Okunan kitap sayısı	1	-
Egzersiz sıklığı	1	-
Girişimcilik	1	-
Girişimcilik dersi alıp almama	1	-
Çalışmak istenilen sektör	1	-
Ebeveyn spora katılım	1	-
Öz yeterlilik	1	1
Özgüven	1	-
Gürültü etkisi	1	-

Müzik etkisi	1	-
Sessizlik etkisi	1	-
Elektro-ensefalografi	1	-
Hedef bağlılığı	1	-
Lig statüsü	1	-
Öğrenilmiş güçlülük	1	-
Mesleki istihdam şekli	1	-
Sporcu lisanı olup olmama	1	-
Milli antrenör olup olmama	1	-
Sürekli öfke-öfke tarz	1	-
Sporda güdülenme	1	-
Antrenörlük branşı	1	-
Antrenörlük tecrübesi	1	-
Problem çözme	1	-
Yılmazlık	1	-
Zihinsel beceri	1	-
Yarışma kaygısı	1	-
Bilişsel kaygı	1	-
Mesleki tükenmişlik	1	-
Örgütsel vatandaşlık	1	-
Dayanıklılık	1	-
Kuvvet	1	-
Yaşanılan yer	1	-
Sınıf düzeyi	1	-
Akademik başarı düzeyi	1	-
Kaygı	1	-
Agresyon	1	-
Duygu tanımlamaları	1	-
Sosyal beceri düzeyi	1	-
Akademik öz yeterlilik	1	-
Haftalık antrenman saati	1	-
Kontrol odağı inancı	1	-
Futbolda mevki	1	-
Lig kategorisi	1	-
Vatandaşlık	1	-
Duygusal görsel uyaranlara verilen tepki hızı	1	-
Duygusal görsel uyaranlara verilen tepki doğruluğu	1	-
Karar verme stilleri	1	-
Meslek yeri	1	-
Saldırganlık	1	-
Sürekli kaygı	1	-
Tüketim davranışı	1	-
Takım bağlılığı	1	-
Sporda görev ego yönelimi	1	-

Durumluk kaygı	1	-
Gelişimsel öz yeterlik	1	-
Öz yeterlik inançları	1	-
Sporda sürekli kendine güven	1	-
Psikolojik semptomlar	1	-
Öğretmen yetkinliği	-	1
Genel sağlık durumu algısı	-	1
Eleştirel düşünme	-	1
Yaşam doyumu	-	1
Sosyal fizik kaygı	-	1

Tablo 5 incelendiğinde spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile en çok ilişkilendirilen değişkenlerin lisansüstü tezlerde demografik değişkenler, kişilik, eğitim düzeyi, liderlik, mesleki tecrübe, zihinsel dayanıklılık ve iletişim becerileri olduğu görülmüştür. ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan araştırmalarda ise en çok demografik değişkenlerin ve spora katılımın incelendiği bulgusuna rastlanmıştır.

Türkiye’de spor bilimleri alanında lisansüstü tezlerde ve ulusal veri tabanında indekslenen dergilerde yayımlanan duygusal zekâ ile ilgili yapılan tüm araştırmaların bilim alanlarına göre dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Türkiye’de duygusal zekâyla ilgili yapılan araştırmaların bilim alanlarına göre dağılımı

Araştırma Deseni	YÖK Veri Tabanı		ULAKBİM TR Dizin	
	f	%	f	%
Eğitim	267	33,54	54	37
İşletme	198	24,87	30	20,5
Psikoloji	120	15,07	21	14,4
Spor bilimleri	58	7,28	9	6,2
Hemşirelik	41	5,15	14	9,6
Sağlık kurumları yönetimi	29	3,64	6	4,1
Turizm	17	2,13	3	2,06
Kamu yönetimi – İdari bilimler	12	1,50	-	-
Bankacılık	7	0,87	-	-
İletişim	7	0,87	1	0,68
Din	5	0,63	2	1,37
Halkla ilişkiler	5	0,63	-	-
Ekonomi	4	0,51	-	-
Tıp	4	0,51	1	0,68
Dilbilim	3	0,38	-	-
Müzik	3	0,38	-	-
Mühendislik	2	0,25	1	0,68

Halk sağlığı	2	0,25	-	-
Mütercim-Tercümanlık	2	0,25	-	-
Reklamcılık	2	0,25	-	-
Bilim ve teknoloji	1	0,13	-	-
Biyomühendislik	1	0,13	-	-
Denizcilik	1	0,13	-	-
Ergoterapi	1	0,13	-	-
Hukuk	1	0,13	-	-
İstatistik	1	0,13	-	-
Sivil havacılık	1	0,13	-	-
Sosyoloji	1	0,13	-	-
Psikiyatri	-	-	1	0,68
Emniyet	-	-	2	1,37
Sosyal hizmetler	-	-	1	0,68
Toplam	796	%100	146	%100

Tablo 6 incelendiğinde Türkiye’de duygusal zekâ ile ilgili 796 adet lisansüstü tez yapıldığı bulgusuna rastlanmıştır. Lisansüstü tezlerde en çok eğitim bilimleri (%33,54), işletme (%24,87), psikoloji (%15,07) ve spor bilimleri (%7,28) alanında araştırma yapıldığı görülmüştür. ULAKBİM TR Dizin veri tabanında indekslenen dergilerde duygusal zekâ ile ilgili yayımlanan toplam 146 adet araştırmada ise en çok eğitim bilimleri (%37), işletme (%20,5), psikoloji (%14,4) ve hemşirelik (%9,6) alanında araştırma yapıldığı görülmüştür. Spor Bilimleri alanında ise yapılan araştırma % (7,2) olarak görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ ile ilgili yapılmış olan 58 lisansüstü tez ve 9 araştırma karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve tüm bu çalışmalardaki genel eğilim ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Çalışma sonucunda Türkiye’de spor bilimleri alanında duygusal zekâ kavramıyla ilgili 2003 yılında ilk yüksek lisans tezi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 1). Bununla birlikte 2019 yılın lisansüstü tez sayısının en fazla olduğu yıl olmuştur. Bu durum son yıllarda duygusal zekâ kavramının özellikle spor bilimleri alanındaki araştırmacılar tarafından önemsendiğini göstermektedir. Yüksek duygusal zekâyâ sahip sporcuların strese fizyolojik açıdan daha dirençli olduğu bilinmektedir (Laborde ve ark., 2011). Bu nedenle müsabaka koşullarında aşırı strese maruz kalma, rekabet ortamının getirdiğı duygusal yükler, kaygı ve coşku gibi motor beceri üzerinde bozucu etki oluşturabilen durumlar düşünüldüğünde, duygusal zekâ kavramı ile ilgili yapılan çalışmalar ve ilişkilendirilen değişkenlerin daha iyi anlaşılabilmesi, performans kaybını önleyici çalışmalar açısından önemli olabilir.

“Emotional intelligence” kavramının alanyazındaki Türkçe karşılıkları incelendiğinde “duygusal zekâ” kavramının kullanıldığı (Tablo 2) görülmüştür. Bu sonuç dikkate alındığında “emotional intelligence” kavramının Türkçe karşılığı konusunda alanyazında hemfikir olduğu söylenebilir.

Tablo 3 incelendiğinde, duygusal zekâ farklı bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamış araştırmaların çoğunlukla ilişki tarama modeli aracılığıyla yapıldığı bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç ise duygusal zekâyla ilişkisi incelenen değişkenlerin (Tablo 5) en çok demografik değişkenlerle farklı psikolojik beceriler/faktörlerin olduğu görülmüştür. Elde edilen bu iki bulgu, Türkiye’de duygusal zekâ kavramının spor ortamında performansa etki edebileceği düşünülen psikolojik bazı olgular çerçevesinde incelendiğini göstermektedir. Bireylerin yaşadığı duyguların sportif performansları üzerinde önemli etkileri olduğundan, Catastrophe modeli (Hardy 1990), IZOF (Hanin 1997) ve Çok Boyutlu Kaygı Kuramı (Martens ve ark., 1990) gibi duygular ile sportif performans arasındaki ilişkiyi tanımlayan bazı teoriler önerilmiştir. Bu modeller çerçevesinde yapılan araştırma bulguları, duyguların kapsam ve içeriğinin optimal ya da zayıf performans üzerinde etkili olduğu sonucunu göstermiştir. Duygusal zekânın performans açısından önemi gün geçtikçe daha çok kabul görmesine karşın, literatürümüzde performans değişkeninin dahil edildiği araştırmaların uluslararası alanyazın yanında yetersiz kalması Türk sporcuların üzerinde bu araştırmaların sonucunda performansa yönelik çıktılarının ortaya konulmamasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, deneysel ya da yarı deneysel planlanmış araştırma desenlerinde uygulanacak duygusal zekâ geliştirme programlarının kavram hakkında hem araştırmacılara hem de sporculara teoriden uygulamaya ve uygulamadan performansa yönelik duygusal zekânın anlaşılabilmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca Tablo 4’te görüldüğü üzere duygusal zekâ araştırmalarında, spor alanının çeşitli kademe ve görevlerinde yer alan kişilerin örneklemlere dâhil edildiği görülmekle beraber spor alanında farklı yaş, sosyal statü ve kültürlerarası örneklem gruplarının kullanılması konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından önemli veriler sunabilir.

Türkiye’de duygusal zekâyla ilgili yapılan araştırma sayılarının bilim alanlarına göre dağılımı (Tablo 6) incelendiğinde spor bilimleri alanı, eğitim, işletme ve psikoloji bilim alanlarından sonra gelmektedir. Bu sonuç, duygusal zekâ kavramının spor bilimleri alanındaki araştırmacılar tarafından öneminin anlaşıldığı şeklinde yorumlanabilir. Spor bilimleri alanındaki araştırmacılar tarafından, sportif performansta rol oynadığı düşünülen bazı psikolojik olgu ve kavramların kabul edilmesi ve daha iyi anlaşılabilmeye çalışılması alandaki gelişmeler açısından olumlu olarak değerlendirilebilir.

Spor bilimleri alanında çalışan araştırmacıların planlayacağı deneysel desende çalışmaların mevcut literatürü geliştirebilmesinin yanı sıra spor elemanlarına da önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Nitekim, araştırmaların yanı sıra duygusal zekâ müdahale programları ve ona bağlı egzersizlerin yapılması spor ortamında sporculara performans parametrelerinde katkılarda sağlayabilir.

Kaynaklar

- Adiloğulları, İ., & Görgülü, R. (2015). Sporda Duygusal Zekâ Envanteri'nin uyarlama çalışması. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences - IJSETS*, 1(2), 83-94. DOI: 10.18826/ijsets.05333.
- Bar-On, R. (1997). *EQ-i Bar-On Emotional Quotient Inventory*. Toronto, ON: Multi-Health Systems.

- Ciarrochi, J.V., Chan, A.Y.C., & Caputi, P.A. (2000). Critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences*, 28(3), 539–561. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00119-1](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00119-1)
- Cobb, C. D., & Mayer, J. D. (2000). Emotional Intelligence: What the Research Says. *Educational Leadership*, 58(3), 14-18.
- Cooper, R. K., & Sawaf, A. C. (1997). *Executive EQ: Emotional intelligence in leadership and organization* (No. 658.409 C7841c Ej. 1 000003).
- Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. NYC: Basic Books.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (2005). Duygusal zekâ: neden IQ'dan daha önemlidir. Çev. Yüksel BS. *Varlık Yayınları. İstanbul*.
- Hanin, Y.L. (1997). *Emotions and athletic performance: Individual zones of optimal functioning model*. European Yearbook of Sport Psychology, 1, 29-72.
- Hardy, L.A. (1990). *Catastrophe model of performance in sport. Stress and Performance in Sport*. Chichester, England: Wiley, p: 81-106.
- Izard, C.E. (2001). Emotional intelligence or adaptive emotions. *Emotion*, 1(3), 249-257.
- Laborde, S., Brüll, A., Weber, J., & Anders, L.S. (2011). Trait emotional intelligence in sports: a protective role against stress through heart rate variability? *Personality & Individual Differences*, 51, 23–7.
- Lane, A. M., Thelwell, R. C., Lowther, J., & Devonport, T. J. (2009). Emotional intelligence and psychological skills use among athletes. *Social behavior and personality: an international Journal*, 37(2), 195-201.
- Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Lopes, P.N., Cote, S., & Salovey, P. (2006). An ability model of emotional intelligence: Implications for assessment and training. Druskat VU, Sala F, Mount G (Ed). *Linking Emotional Intelligence and Performance at Work: Current Research Evidence with Individuals and Groups*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, NJ, USA, p: 53-80.
- Martens, R., Vealey, R.S., & Burton, D. (1990). *Competitive anxiety in sport*. Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Meyer, B. B., & Zizzi, S. (2007). Emotional intelligence in sport: Conceptual, methodological, and applied issues. In M. L. Andrew (Ed.), *Mood and human performance: Conceptual, measurement and applied issues* (pp. 131–152). Nova Science Publishers.
- Petrides, K. V., Pita, R., & Kokkinaki, F. (2007). The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology*, 98(2), 273-289.
- Roberts, R.D., Zeidner, M., & Matthews, G. (2001). Does emotional intelligence meet traditional standards for an intelligence? Some new data and conclusions. *Emotions*, 1, 196-231.
- Salovey, P., & Mayer, J.D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211.
- Schutte, M.J., Ree, M.J., & Carretta, T.R. (2004). Emotional intelligence: not much more than g and personality. *Personality and Individual Differences*, 37(5), 1059-1068.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., & Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and individual differences*, 25(2), 167-177.
- Tok, S., Binboğa, E., Güven, Ş., Çatıkkaş, F., & Dane, Ş. (2013). Trait emotional intelligence, the Big Five personality traits and isometric maximal voluntary contraction level under stress in Athletes. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 19(3), 133-138.
- Wechsler, D. (1958). *The measurement and appraisal of adult intelligence* (4th ed.). MD, US: Williams & Wilkins Co. Baltimore.
- Yazıcı, A. (2019). Duygusal Zekâ ve Duygusal Zekâ Modelleri. In İ. Ulutaş & E. Ömeroğlu (Eds.), *Erken Çocukluk Eğitiminde Duygusal Zekâ Kuramdan Uygulama ve Değerlendirmeye* (p. 180). <https://doi.org/10.14527/97860580008908>

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.*